

25. Bommen op Guernica

EEN SPAANS STADJE IN 1936

IN HET JAAR 1937 kreeg de beroemde Spaanse schilder Pablo Picasso van de regering de uitnodiging om mee te doen aan een tentoonstelling.

‘Mijn hoofd staat niet zo naar schilderen,’ antwoordde de schilder.

‘Maar het is voor een grote wereldtentoonstelling in Parijs,’ zei de regering. ‘De hele wereld zal het zien. Het hoeft ook niet een klein doek te worden. Je mag een hele wand vullen.’

‘Ik heb echt geen idee wat ik zou moeten schilderen,’ hield Picasso vol.

Maar stiekem wist hij het al meteen. Al zijn ideeën hadden te maken met de Spaanse Burgeroorlog die sinds een jaar werd uitgevochten. Elke dag maakte hij schetsen waarin die oorlog voorkwam. Het waren kleine tekeningen met brandende huizen, met dode soldaten, met huilende kinderen. Eigenlijk hadden al die probeersels te maken met één gebeurtenis: het bombardement op Guernica. De verwoesting van de stad was zo onbegrijpelijk, het liet Picasso niet los. Was het misschien een idee om van al die kleine schetsen een heel groot schilderij te maken? Was dat niet een goede manier om zijn gedachten over de nuttelosheid van oorlog uit te beelden?

Daarom zei Pablo Picasso toch ‘ja’ op de vraag of hij wilde meedoen aan de wereldtentoonstelling. En hij begon direct met schilderen.

Het schilderij dat de naam *Guernica* kreeg, kwam eerst in Parijs te hangen. Later hing het in het grootste museum van Madrid.

Verslaggevers uit de hele wereld keken verbaasd naar het gigantische doek van drie meter hoog en acht meter lang.

‘Is het eigenlijk wel een schilderij?’ schreven de verslaggevers in hun kranten. ‘Er zijn geen kleuren te zien. Sommige figuren op het doek lijken uitgeknipt uit papier. Zoals die vrouw met het kind. Ze schreeuwt het uit. Het kind ligt slap in haar armen. Leeft het nog wel?’

Natuurlijk werd Picasso zelf geïnterviewd.

‘Beste meneer Picasso, wat wilt u zeggen met dit schilderij?’

Picasso haalde zijn schouders op. ‘Ik heb er eigenlijk niets aan toe te voegen,’ zei hij.

En dus fantaseerden de verslaggevers erop los. ‘Wil Picasso misschien laten zien dat oorlogsmisdadigers geen enkel medelijden hebben? Zelfs niet met kinderen?’

‘Op het hele doek is geen vliegtuig te zien. Er vallen geen bommen. Je ziet geen wapens. Of toch? Daar vooraan, dat lijkt wel een man

met een gebroken zwaard. Het zou een soldaat kunnen zijn. Dat paard daar, is dat nou in blinde paniek een huis binnen gerend? Of stormt het juist naar buiten? Het paard is gewond. Maar zeker is het niet, want de schilder heeft geen kleuren gebruikt. Er stroomt geen bloed. Er is geen vuur. Toch is duidelijk te zien dat er een huis in brand staat.'

Alle kranten stonden vol vragen. En niemand wist de antwoorden. Behalve Picasso. En die hield zijn mond.

'Ik snap het wel,' schreef een verslaggever in Amerika.

'Op dit schilderij zijn de verschrikkelijke gevolgen van oorlog te zien. De mensen zijn wanhopig. Ze kunnen niets doen. Toch gebeurt er ook iets hoopvol. Je ziet een raam waardoor iemand een arm naar binnen steekt. De hand houdt een olielamp vast. Wat wilde Picasso daarmee zeggen? Dat, hoe donker het ook is, er altijd weer licht gaat schijnen?'

ZELF WILDE PICASSO nooit antwoord geven op vragen over de *Guernica*. Het werk vertelt een eigen verhaal. En dat verhaal is over de hele wereld gehoord. Zonder Picasso was het bombardement op Guernica misschien wel vergeten. Door zijn schilderij heeft hij het boven de geschiedenis uit getild.

Ja, dat moet het zijn. Picasso wilde dat het bombardement op Guernica nooit zou worden vergeten.

Om dat bombardement te begrijpen, moeten we

een stukje terug in de tijd. Om precies te zijn, naar het einde van de Eerste Wereldoorlog. Die eindigde met het tekenen van de vrede in een prachtige zaal van het paleis van Versailles in 1919.

Knarsetandend zetten de Duitse afgevaardigden hun handtekening. Het stond zwart op wit: Duitsland was schuldig aan alle ellende die de Grote Oorlog had gebracht. De Duitsers moesten de schade herstellen door een gigantisch bedrag aan geld en goud te betalen. Het Duitse leger moest worden ingekrompen. Het mocht geen tanks meer hebben en ook geen gevechtsvliegtuigen. Verder moest Duitsland alle koloniën afstaan. En ook stukken land teruggeven aan Polen en Frankrijk.

Het vredesverdrag was nog niet ondertekend of Duitsland begon in het diepste geheim aan de opbouw van een nieuw leger. Stiekem werden nieuwe piloten opgeleid. In verborgen fabrieken werden vliegtuigen gebouwd. De Duitse legerleiders hoopten op een kans om te bewijzen dat Duitsland nog altijd een machtig land was. Geen verliezer, maar juist een winnaar.

En die kans kwam in 1936. In Spanje brak een burgeroorlog uit. Die oorlog begon met een coup, een succesvolle greep naar de macht van generaals die het niet eens waren met de regering. De staatsgreep werd geleid door generaal Francisco Franco.

Het eerste wat de nieuwe machthebbers deden, was hulp vragen aan omringende landen. Aan Italië en Portugal, bijvoorbeeld, maar ook aan

Duitsland, het land dat geen wapens mocht hebben. Toch zegde de Duitse regering militaire hulp toe. En zo kregen de Spaanse generaals hulp van Italiaanse, Portugese en Duitse soldaten.

De generaals wilden ook graag steun vanuit de lucht. Kon Duitsland daar misschien voor zorgen? Ja, dat wilden ze wel. Zolang het maar geheim bleef.

Niet veel later stegen grote hoeveelheden jachtvliegtuigen op van verborgen vliegvelden. Ze vlogen naar Spanje en lieten hun bommen los boven een kleine stad in het noorden, Guernica.

Er woonden nog geen vijfduizend mensen. Er was een rivier, de Oka. Er was een plein met een kerk en een oude eik die het eeuwige leven leek te hebben. Over de rivier lag een brug. Aan de rand van de stad stond een wapenfabriek.

De eerste bom viel om precies halfvijf 's middags. Even dachten de mensen in Guernica dat het bij die ene bom zou blijven. Ze hoopten dat het ding per ongeluk uit een vliegtuig was gevallen. Maar nog geen vijftien minuten later was de lucht vol Duitse Heinkels, Junkers en Messerschmitts. Guernica werd door een bommenregen verwoest.

TOEN ALLE DODEN waren begraven, alle gewonden waren verzorgd en alle branden waren geblust, namen de inwoners van Guernica de schade op. De helft van alle huizen lag in puin. Wonderlijk genoeg was de beroemde eik op het plein voor de kerk gespaard gebleven. Ook de brug over de rivier was nog intact. En nog wonderlijker, de wapenfabriek stond erbij alsof er niets was gebeurd. Als het de vijand niet te doen was geweest om strategische doelen als de brug en de wapenfabriek te raken, wat was dan hun doel? Indruk maken? Was deze aanval een test? Of was het misschien een oefening voor de Tweede Wereldoorlog, die enkele jaren later zou uitbreken? Allemaal vragen zonder antwoord. Wat we wel weten, is dat de schilder Pablo Picasso erin is geslaagd om het bombardement op Guernica te vereeuwigen op het doek. Zonder vliegtuigen. Zonder bommen. Zonder kleuren. In zwart en grijs en wit liet hij zien hoe verschrikkelijk een oorlog kan zijn. En hoe zinloos. ✂

Fragment uit Arend van Dam & Roland Sillem, *In oorlog. De geschiedenis van het oorlog voeren*, Van Holkema & Warendorf, 2024.

Dit fragment mag enkel gebruikt worden voor educatieve doeleinden en niet verder worden verspreid.